

ЗАРАРЛИ АХБОРОТ ХУРУЖЛАРИНИНГ ВОЯГА ЕТМАГАНЛАРГА ТАЪСИРИ ВА УЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МАСАЛАЛАРИ

Ниёзова Дилноза Ойбековна

Тошкент шаҳар Олмазор тумани

249-сонли умумий ўрта таълим мактабининг инглиз-тили фани

ўқитувчиси, salomat.niyozova@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6026617>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 15-dekabr 2021

Ma'qullandi: 15-yanvar 2022

Chop etildi: 5-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

Зарарли ахборот, ахборот асри, глобаллашув, хуружлар, вояга етмаганлар, олдини олиш, ҳимоя қилиш, таъсири, зўравонлик, ғоявий.

ANNOTATSIYA

Мазкур мақолада зарарли ахборот хуружларининг вояга етмаганларга таъсири ва уларнинг олдини олиш масалалари баён этилган. Шунингдек, мақолада олимларнинг фикрлари таҳлил этилиб, вояга етмаганларни зарарли ахборот хуружларидан ҳимоя қилишга доир қонунчилик нормаларини такомиллаштириш юзасидан таклиф ва тавсиялар берилган.

КИРИШ

Маълумки, ахборот асри шароитида юртимиздаги ислохотларнинг истиқболи ва самараси миллий истиқлол ғояларини ёш авлод онги ва қалбига сингдириш, уларни турли салбий иллатлардан ҳуқуқий ҳимоя қилишни ва улар ҳуқуқларини таъминлашни амалий фаолият дастурига айлантириш вазифаларини амалга ошириш билан боғлиқ бўлиб, бунинг ҳуқуқий механизмни такомиллаштиришнинг ўрни муҳимдир. Зеро, ёш авлодни ҳар томонлама баркамол шахс сифатида шакллантириш ва уларнинг ҳуқуқларини ҳар томонлама таъминлаш, бунда турли субъектларнинг ролини ошириш, ҳозирги замон тараққиётининг асосий хусусиятларини чуқурроқ ўрганиш, миллий қадриятларни асраш ва келгуси

авлодларга етказиб бериш каби муҳим масалалар ечими билан узвий алоқадордир. Шу боисдан ҳам баркамол шахс тарбияси жамиятда асрлар давомида муҳим ҳаётий ва ижтимоий муаммо сифатида қараб келинганлиги бежиз эмас.

Дарҳақиқат, вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари ва механизмни такомиллаштиришга доир халқаро стандартлар, миллий ва хориж тажрибасига доир муаммоларига алоҳида эътибор бериш ва илмий даражада тадқиқ этиб, ўрганишнинг муаммоли ва долзарб эканлиги қуйидаги омиллар билан изоҳланади:

Биринчидан, Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришганидан сўнг, яъни ахборот асри шароитида ёшларнинг ижтимоий фаоллигини юзага чиқарувчи, уларни турли салбий

иллатлардан, шунингдек зарарли ахборот хуружларидан, зўравонлик ва шафқатсизликдан ҳимоя қилувчи, уларни моддий, маънавий жиҳатдан рағбатлантирувчи ҳуқуқий асосларини ижтимоий сўровлар ўтказиш ва амалий жиҳатдан ўрганиб, илмий ва назарий томонларини ёритиш билан боғлиқ муаммоларнинг ечимини топиш зарурати юзага келганлиги;

Иккинчидан, ахборот асри шароитида вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишга доир миллий қонунчилигимизни такомиллаштириш ва бу борада хорижий давлатлар тажрибаси, уни ўрганишда халқаро стандартларнинг ўрни каби масалалар тобора долзарб аҳамият касб этаётганлиги, масаланинг амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ва ҳуқуқий ислохотларнинг ҳозирги даврда муҳимлигини инобатга олган ҳолда етарли даражада илмий тадқиқ этилмаганлигида;

Учинчидан, Ўзбекистон Республикасида бугунги ахборот асри шароитида вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари ва механизмини такомиллаштиришга доир халқаро стандартлар, миллий ва хориж тажрибаси масалалари борасидаги муаммони ҳуқуқий жиҳатдан тадқиқ этувчи комплекс тадқиқотларнинг камлигида;

Тўртинчидан, вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари ва механизмини такомиллаштиришга доир халқаро стандартлар, миллий ва хорижий тажрибанинг нафақат объектив шарт-шароитлар, балки субъектив омиллар моҳиятини ҳам очиб бериш масаласининг ҳаётий заруратга айланганлигида;

Бешинчидан, вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий механизмини такомиллаштириш масалаларига доир миллий қонунчилигимизни хорижий давлатлар қонунчилиги билан қиёсий таҳлил қилиш ва бу борада тегишли таклиф ва тавсиялар бериш ва уларни ҳал этишнинг илмий асосланган чоратadbирларини ишлаб чиқишнинг зарурлигидадир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Мазкур мақолани таҳлил этишда индукция ва дедукция, таҳлил ва синтез, мантиқий ва тизимли, статистик, моделлаштириш ва формал-мантиқий, қиёсий-ҳуқуқий методлардан фойдаланилган.

“Ўтган асрнинг сўнгги 10–15 йилида дунё миқёсида юз берган оламшумул тарихий ўзгаришлардан келиб чиқиб, ҳозирда биз яшаб турган XXI асрга камтаргина “Ахборот асри” дея ниҳоятда муносиб таъриф берилди. XX асрнинг сўнгги чорагида ҳам дунё ахборот оқимининг шиддати йил сайин кучайиб борди. Инсоният навбатдаги асрга ахборот оқими тезлигида сакраб ўтди ва янги аср уни нафақат янада шиддатлироқ, балки ахборот оқими, ахборот тўфони билан қамраб олди. Оммавий ахборот ва ҳоказо коммуникация имкониятлари шу қадар ривожланиб кетдики, ахборот оқими зўрайгани устига эндиликда у чек-чегара билмай қолди”¹.

Бундай даврда оммавий ахборот воситалари муҳим рол уйнайди. Оммавий ахборот – коммуникация

¹Дўстмуҳаммад Х. Оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришнинг демократик андозалари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2005. – Б.25.

воситаларида асосан уч усулда ажратилади:

– оммавий ахборот воситалари – нашр этиладиган ахборот белгиланган инсонлар гуруҳига мўлжалланган бўлиб, улар инсонга мунтазам равишда таъсир кўрсатади (Газеталар, журналлар, радио, телевидения, интернет–нашрлар ва б.қ.);

– оммавий таъсир этиш воситалари – ўртача истеъмолчига мўлжалланиб, мунтазам равишда таъсир кўрсатмайди (Реклама, мода, кинофильмлар ва бошқалар);

– техник коммуникация воситалари – инсонинг бошқа инсонлар билан бевосита мулоқат қилиш имконини яратади ва шахсий хусусиятли ахборотни узатиш воситаси сифатида хизмат қилиши мумкин (Интернет, телефон алоққаси)².

Шунинг учун ҳам “XXI асрда яшаётган замондошларимиз учун ахборотнинг аҳамияти сув ва ҳавонинг аҳамиятидан кам эмас. “Дунё ахборот макони” тушунчаси онг ва шуурларга шу қадар чуқур сингиб кетдики, дунё ҳамжамиятининг ҳақли аъзоси – субъектига айланиш истагидаги ҳар қандай давлат ва шу давлат фуқаролари мазкур ахборот маконидан мустаҳкам ўрин эгаллашининг аҳамиятини сўз билан таърифлаш қийин”³.

“Ахборот асри” деб аталаётган ҳозирги замонда маълумот олиш ва ахборот алмашишнинг қулай воситаси

интернетдир. Бироқ бу тармоқда ҳамма нарса аралаш-қуралаш, оқ билан қора, эзгулик билан ёвузлик, маълумот тарқатиш, бизнес ва реклама учун катта майдонга айланган глобал тармоқни назорат қилишнинг имкони йўқ. Шунинг учун ҳам “ўргимчак тўри”да бузғунчи ғоялар тарғиботи ва террорга чақриқлар жуда кўп учрайди⁴.

М.Нажимовнинг фикрича, “Ахборот глобаллашуви ва ёшлар маънавияти, ҳар қандай ахборот оқимининг ёшлар маънавиятига таъсири хусусида сўз юритганимизда, аввало, бу масала замирида жамиятимизнинг, давлатимизнинг миллий хавфсизлиги ётганини назарда тутишимиз лозим. Зеро, бу мавзуда сўз юритар эканмиз, аввало, икки масала мавзунинг долзарб нуқтасига айланади: биринчиси, ахборот оқими – мафкуравий таҳдид; иккинчиси, ёшлар маънавияти, яъни турли хилдаги ахборотларга нисбатан ёшларда шаклланган иммунитет масалаларидир⁵”.

Аммо шуни ҳам эътибордан четда қолдирмаслик лозимки, янги ахборот-коммуникация технологиялари бутун дунёда жадал суръатларда ривожланишининг салбий томони ҳам йўқ эмас. Зеро, мазкур воситалар орқали ҳуқуқбузарликларнинг янги турлари ва ҳатто жиноятчиликнинг янги шакллари ҳам пайдо бўлиши учун имкониятлар вужудга келди. Таҳдидларга, яъни ахборот ва компьютер технологиялари

²Маджидова Д.А., Азизов М.А. Замонавий авлод маънавий, ахлокий қиёфасининг шаклланишига “оммавий маданият”нинг таъсири.//Болаларни маънавий ва жисмоний ривожланишида ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг долзарб масалалари республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. –Т., 2017. – Б.33.

³Хуршид Дўстмуҳаммад. Оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришнинг демократик андозалари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2005. – Б.24–25.

⁴ Айдарбек Тулепов. Интернетдаги таҳдидлардан химоя. – Т.: Movarounnahr, 2015. – Б.213.

⁵Нажимов М. Ёшлар ҳуқуқий онгини юксалтиришда ахборот технологияларининг ўрни ва аҳамияти. Давлат бошқаруви органлари фаолиятида электрон ва информацион технологияларнинг тутган ўрни мавзусидаги давра субҳати материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2015. – Б.47.

орқали содир этиладиган ҳуқуқбузарликларга нисбатан миллий ва халқаро даражада курашиш чоратадбирлари кўрилмоқда. Мана шундай вазиятда ёшларнинг ҳуқуқий онгини ривожлантириш, бу борада самарали ҳуқуқий тарбия тизимининг ҳуқуқий асосларини ва ташкилий механизмларини такомиллаштириш долзарб аҳамият касб этади.

Аммо бугунги кунда ахборот асри шароитида вояга етмаганлар, ёшларимизнинг онгини заҳарлайдиган, уларни турли ижтимоий иллатларга бошлайдиган салбий ҳолатлар ва ахборот хуружлари ҳам учраб туради.

Дарҳақиқат, XXI асрда мафкуравий курашларнинг ақл бовар қилмайдиган турлари пайдо бўлмоқда. Айрим ғоявий тузоқлар кўринишидан аср янгилигига ёки “маданияти”га ўхшасада, улар кишиларга, айниқса, ёшларга ёқиши билан янада хатарлидир. Бугунги кунда ҳеч бир халқнинг миллий-маънавий анъаналарига асосланмаган, фақат шаҳватларга, инсоний ахлоққа зид ҳаёт тарзига чақирувчи оммавий маданият ёки салбий жиҳатни ҳисобга олиб айтганда, “оломонча маданият”нинг ана шундай ташвишли томонлари жуда кўп. Булар оммавий маданият деб аталсада, аслида у бутун ер юзи, ҳатто ҳар бир киши онгига чанг солиб, маънавият кушандасига айланмоқда. Ачинарлиси, кўп инсонлар мазкур “маданият” таъсирига берилиб қолган ёки унинг қурбонига айланаётганини ҳам сезмайди⁶.

Бугунги кунда ахборот асри шароитида ёшларимизнинг онгини заҳарлайдиган, зарарли ахборот таъсири оммавий

маданият ниқоби остида кириб келаётган ахлоқсизлик ва таҳдидлар ёшларимизни ўз домига тортиб, улар онгини заҳарлаш, айниқса, вояга етмаганларни ахлоқсиз хатти-ҳаракатларга, фоҳишаликка жалб қилиш ҳолатлари ачинарлидир. Бундай ҳолатлар ҳам, ўз навбатида, ёшларимизнинг ҳуқуқий тарбияси шаклланмаганлигидан далолат беради.

Шу ўринда А.Тулепов “Ёшларнинг ахлоқи ва маънавиятига салбий таъсир кўрсатаётган “оломонча маданият”нинг қуйидаги баъзи кўринишларини кўрсатиб ўтади. Жумладан, биринчидан, ҳозир жаҳон медиа бозорининг тўртдан уч қисмини ғарб телевизион дастурлари эгаллаган. Уларнинг тумтароқ мусиқалари, маъноси ва ғайритабиий қўшиқларига бутун дунё тақлид қилаётгани ҳам ачинарли ҳолдир. Бундай кўринишлар ёшларни маҳлиё қилиб, ўз домига тортмоқда. Оқибатда айрим ўсмирлар уйда, мактабда ва ҳатто йўлда ана шундай зарарли нарсалар билан банд бўлишяпти.

Иккинчидан, бугун Ғарбда аксарият ёшлар маънавияти таназзулга учраётгани аниқ. Шунга қарамай, айрим оммавий ахборот воситаларида уларнинг турмуш тарзи тарғиб этилаётгани ажабланарли. Гарчи бундай вазият мамлакатимизда кузатилмасада, хотиржам бўлишга асос йўқ.

Учинчидан, хорижда ишлаб чиқарилаётган андозасиз кийимлар ва уларда акс эттирилган маъносиз сўзлар ёки ёвузликка чорловчи суратлар ёшлар онги ва феълига билмаган ҳолда салбий таъсир ўтказади. Масалан, хорижда тайёрланган кийимлардаги “killer” (қотил), “danger” (даҳшат) каби сўзлар ва ҳаёсизликни ифода этувчи

⁶Айдарбек Тулепов. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. – Т.: Movarounnahr, 2015. – Б.110.

манзараларнинг ҳам туб моҳиятига эътибор қаратиш керак. Акс ҳолда, фарзандларда зўравонлик ва жонига қасд қилиш каби иллатлар одатий ҳолатга айланиб қолиши мумкин.

Тўртинчидан, Ғарб ёшларида уюшган жинойтчилик ва зўравонликка берилиш ҳолатлари анча юқори. Бунга сабаб болаларга меъёридан ортиқ эркинлик берилганидир. Бунинг устига, “оломонча маданият” эр-хотин ва болаларнинг оиладаги вазифалари, бурч ва масъулиятларидан “озод” этиб, оилавий бирлик, меҳр-мурувватни йўққа чиқаряпти, оилани инқирозга олиб келмоқда.

Бешинчидан, ғарб турмуш тарзида ғурур-ор, эркаклик шаъни, аёллик иффати деган нозик тушунчалар емирила бошлаганига анча бўлди”⁷ деб таъкидлайди.

Шунингдек, “Оммавий маданият” шуниси билан ҳам хатарлики, у ёшлар қайси миллатга, қайси қатламага мансуб бўлишига қарамасдан бирдек қамраб олади⁸.

АҚШлик геосиёсатчиси Збигнев Бжежинскийнинг фикрича, “оммавий маданият” жозибадорлиги асосида ижтимоий эгалитаризмга алоҳида аҳамият берадиган, айти пайтда, индивидуализм ва шахс муваффақиятларини инкор қилмайдиган америкача демократия ётибди. “бир сўз билан айтганда, “оммавий маданият” одамларни фикрлашдан тўхтатиб, тайёр

истеъмомлигига айлантирадиган ҳодиса ҳисобланади”⁹.

Оммавий маданият – бу компьютер (интернет), бу қўл телефон, бу айрим телеканаллар, бу турли хил порнографик маҳсулотларни тайёрлаш, олиб кириш, тарқатиш, реклама қилиш, намоиш этиш, турли ахлоқсиз фильмлар намоиш этиш орқали вояга етмаганларни турли усуллар билан ўз домига тортадиган маданиятдир. Бу, ўз навбатида, инсоннинг ҳаётини заҳарлайдиган, уни ҳаётдан маҳрум этадиган оммавий маданият қуролидир. Бу орқали мана шундай иллатларга жалб қилувчи кишилар ёшларимизни оммавий қиришгача боради. Биз бундай иллатлардан огоҳ бўлишимиз лозим.

Ахборот асри шароитида ахборот воситалари аниқса интернет орқали порнографик маҳсулотларини тарқатиш натижасида ёшлар онгини заҳарлаш каби ҳолатлар учрамоқдаки, бунинг олдини олиш ҳам муҳим долзарб масалалардандир.

Интернет сайтларида ёшларга кучли таъсир этувчи ахборотларни қуйидагича таснифлаш мумкин:

Биринчи тоифадаги ахборотлар сирасига ёт, бузғунчи ғоялар (диний экстремизм ва террорчилик ғоялари, миллатчилик, ирқчилик, садизм кабилар)ни киритиш мумкин.

Иккинчи тоифадаги ахборотлар эса ғарб ҳаёт тарзига хос, ўзбек менталитетига зид одатлар ва кўникмаларни тарғиб этади. Бу, аниқса, ғарб ёшларининг кийиниши, одатларини тарғиб қилувчи

⁷ Айдарбек Тулепов. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. – Т.: Movarounnahr, 2015. – Б. 112–13.

⁸Каримбеков Қ. Ғоявий-маънавий таҳдидлар ва “Оммавий маданият” хавфи. Маънавиятимизга таҳдид – келажакка таҳдид. – Т., 2011. – Б.169.

⁹ Ғаффоров А. Тақлидий эмас, танқидий ёндашмоқ зарур. – Т.: “Миллий тикланиш”. 2010. – Б.4.

мақолалар, клиплар, фильмларда яққол намоён бўлади.

Учинчи тоифага порнографик ахборотларни, туртинчи тоифага эса ҳали текширилмаган, ўз исботига эга бўлмаган турли хужумкор ахборотларни киритиш мумкин.

Шулардан келиб чиқиб, инсоният ҳар доим учинчи тоифага эга бўлган интернет сайтларида ёшларга кучли таъсир этувчи порнография билан шафқатсиз жанг олиб борган. Ҳуқуқшунослар порнографияга аниқ тушунча бера олмайдилар ва айти пайтда у Голландиядан ташқари дунёнинг барча мамлакатларида тақиқланган.

Зарарли ахборотнинг ўзига хос хусусияти шундаки, уларни тарқатиш юзасидан информацион ҳуқуқларнинг чекланиши учун асос бўлиб, давлатнинг конституциявий тузуми асосларини, жамият маънавиятини ва фуқароларнинг соғлиғини ҳимоя қилиш ҳисобланади.

Таъкидлаш керакки, зарарли ахборотдан ҳимояни таъминлаш бир қанча омиллар таъсирида қийинлашади. Ўзининг ҳуқуқини ҳимоя қилиш учун, аввало, уни бузилганлигини англаш лозим, ахборот оқими орқали амалга ошириладиган руҳий таъсир, одатда у таъсир қилган шахс томонидан англабмайди. У ёки бу ахборотнинг зарарли эканлигини англаш одамнинг ёшига ҳам боғлиқ. Шу сабабли Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги БМТнинг 1989 йилдаги Конвенцияси давлатларни “болани ахборотдан ва унинг камолига зарар етказувчи материаллардан ҳимоя қилувчи

тегишли тамойиллар”ни ишлаб чиқишга йўналтиради¹⁰.

НАТИЖАЛАР

Бунинг натижасида *биринчидан*, ахборот асри шароитида ёшларнинг ижтимоий фаоллигини юзага чиқарувчи, уларни турли салбий иллатлардан, шунингдек зарарли ахборот хуружларидан, зўравонлик ва шафқатсизликдан ҳимоя қилувчи, уларни моддий, маънавий жиҳатдан рағбатлантирувчи ҳуқуқий асослари яратилади;

Иккинчидан, ахборот асри шароитида вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишга доир миллий қонунчилигимизни такомиллаштирилиб, бу борада хорижий давлатлар тажрибаси, уни ўрганишда халқаро стандартлар таҳлил этилади;

Учинчидан, вояга етмаганларни ахборот хуружларига тушиб қолишининг нафақат объектив шарт-шароитлар, балки субъектив омиллар очиб берилади;

Тўртинчидан, вояга етмаганларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш ва унинг олдини олиш ва бу борада тегишли таклиф ва тавсиялар бериш ва уларни ҳал этишнинг илмий асосланган чора-тадбирлари ишлаб чиқилади;

МУҲОКАМА

Бу масалада бир қанча нормати-ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил этилиб, муҳокама қиламиз. Масалан, Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 8 сентябрдаги “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуннинг 16-моддасида, “Болаларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотни таснифлаш”

¹⁰ Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов. – М.: Юрид. лит, 1990. – С. 395.

ҳақида сўз юритилган бўлиб, “Болаларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборот жумласига болалар ўртасида тарқатилиши тақиқланган ахборот маҳсулоти, шунингдек муайян ёш тоифаларидаги болалар ўртасида тарқатилиши чекланган ахборот маҳсулоти киради.

Болалар ўртасида тарқатилиши тақиқланган ахборот маҳсулоти жумласига:

болаларни уларнинг ҳаётига ва (ёки) соғлиғига хавф соладиган хатти-ҳаракатларни содир этишга, шу жумладан ўз соғлиғига зарар етказишга, ўз жонига қасд қилишга ва шундай ҳаракатларни тарғиб қилишга ундайдиган; болаларда алкогольли ва тамаки маҳсулотларини, гиёҳвандлик воситаларини, психотроп моддаларни ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни истеъмол қилиш, қимор ўйинларида, оммавий тартибсизликларда иштирок этиш, фоҳишалик, дарбадарлик, тиланчилик ёки ғайририжтимоий хатти-ҳаракатнинг бошқа шакллари билан шуғулланиш истагини пайдо қиладиган; одамларга ёки ҳайвонларга нисбатан зўравонлик ва шафқатсизлик қилиш мумкинлигини асослайдиган ёки оқлайдиган ёхуд зўравонлик хатти-ҳаракатларини амалга оширишга ундайдиган; оилавий қадриятларни инкор этадиган, ахлоқсизликни тарғиб қиладиган, шунингдек ота-онасига ва оиланинг бошқа аъзоларига нисбатан ҳурматсиз муносабатни шакллантирадиган; ғайриқонуний хулқ-атворни оқлайдиган ва ҳуқуқбузарлик содир этишга олиб келадиган; жамиятда бузғунчилик ғояларини тарғиб этишга чақирадиган; уятли сўзларни ўз ичига олган; порнография хусусиятига эга

бўлган ахборотни ўз ичига олган; ғайриқонуний ҳаракатлар натижасида жабрланган болалар тўғрисидаги, шу жумладан бундай боланинг фамилияси, исми, отасининг исми, унинг ота-онаси ва бошқа қонуний вакилларининг фото-ва видеотасвирлари, бундай боланинг туғилган санаси, унинг овози ёзилган аудиотасма, яшаш жойи ёки вақтинча турган жойи, ўқиш ёки иш жойи тўғрисидаги, бундай боланинг шахсини бевосита ёхуд билвосита аниқлашга имкон берадиган бошқа ахборотни ўз ичига олган ахборот маҳсулоти киради.

Муайян ёш тоифаларидаги болалар ўртасида тарқатилиши чекланган ахборот маҳсулоти жумласига:

шафқатсизлик, жисмоний ва (ёки) руҳий зўравонлик, жиноят ёки жамиятга қарши бошқа хатти-ҳаракатлар тасвири ёки баёни тарзида тақдим этиладиган;

болаларда қўрқув, ваҳима ёки саросима уйғотадиган, шу жумладан куч ишлатилмаган ўлимни, касалликни, ўз жонига қасд қилишни, бахтсиз ҳодисани, аварияни ёки фалокатни ва (ёки) уларнинг оқибатларини инсон қадр-қимматини камситадиган шаклда тасвирлаш ёки баён этиш тарзида тақдим этиладиган;

эркак ва аёл ўртасидаги жинсий муносабатларни тасвирлаш ёки баён этиш тарзида тақдим этиладиган;

уятли сўзлар жумласига кирмайдиган ҳақоратли сўзларни ўз ичига олган ахборот маҳсулоти киради¹¹.

Шунингдек, ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ва халқаро ҳуқуқда у ёки бу ахборотни

¹¹Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 8 сентябрдаги “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонунни <https://lex.uz/docs/3333797>.

тарқатишнинг олдини олувчи, чекловчи ёки тақиқловчи жуда ҳам кўплаб нормалар мавжуд.

Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 14 сентябрдаги 406-сонли “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”¹²ги Қонуннинг 5-моддасида “Ёшларга оид давлат сиёсатининг асосий йўналишлари кўрсатиб ўтилган бўлиб, шулар қаторига “ёшларни ўзини ўзи ўлдириш даражасига олиб келадиган ва ундайдиган зарарли ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш”, йўналишини ҳам киритиш лозим. Чунки, ушбу моддада ёшларни ўзини ўзи ўлдириш даражасига олиб келадиган ва ундайдиган зарарли ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш масаласи четда қолган бўлиб, бундай таклиф бериш ўз навбатида ёшларни сиёсий фаоллигини амалга ошириш билан бир қаторда уларни турли салбий зарарли ахборот хуружларидан ҳам ҳимоя қилишга қаратилгандир.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 29 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”¹³ги Қонун 4-моддасида вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикасига доир фаолиятнинг асосий вазифалари сифатида “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва

ҳуқуқбузарликларнинг

профилактикасига доир фаолиятнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

вояга етмаганлар назоратсизлиги, қаровсизлиги, улар томонидан ҳуқуқбузарликлар ёки бошқа ғайриижтимоий хатти-ҳаракатлар содир этилишининг олдини олиш, уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш, уларга таъсир этадиган алкоголизм, гиёҳвандлик ва ичкиликбозликка қарши курашиш ва уларга имкон берадиган сабаблар ва шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш”дан иборат эканлигини ҳам киритиш лозимдир.

ХУЛОСА

Хулоса қиладиган бўлсак, ҳозирги глобаллашув жараёнларида ахборот олами билан ёшлар ўртасига қандайдир девор ўрнатиб бўлмаслиги, бироқ фарзандларимизни чалғитишга, тўғри йўлдан тойдиришга қаратилган инфорацион таҳдидлардан, ғаразли ахборот хуружларидан ҳимоялаш чораларини кўриш долзарб вазифадир. Дарҳақиқат, “Ғояга қарши фақат ғоя, фикрга қарши фақат фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан” баҳсга киришиш мумкинлиги диққат-эътиборимизда бўлиши керак. Ахборот маконида турли таҳдидлар бор экан, келажакимиз ворисларининг эртанги тақдирини ўйлаб, ёшлар учун соғлом ахборот муҳитини яратиш давр тақозосидир. Ахборот хавфсизлигини таъминлашда қуйидаги асосий омиллардан фойдаланиш зарур: ҳар биримиз фарзандларимизни она Ватанга муҳаббат, бой тарихимизга, ота-боболаримизнинг муқаддас динига садоқат руҳида тарбиялашимиз учун

¹² Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 14 сентябрдаги 406-сонли “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонунни.
<https://lex.uz/docs/3026246>

¹³ Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 29 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонунни.
<https://lex.uz/docs/1685726?twolang=1>

уларнинг онги ва қалбида мафкуравий имунитетни кучайтириш;
миллий ахборот маконимизга чегара қўйиб бўлмаслигини назарда тутиб, ёш авлоднинг соғлиғи ва маънавий оламнинг дахлсизлигини таъминлайдиган, вайронкорлик ва бузғунчилик мазмунидаги ахборот оқимидан ҳимоя қилишнинг муҳим омили сифатида алоҳида “Хавфсиз Интернет” дастурини ишлаб чиқиш;
ёшларни мустақил фикрлайдиган, ахборотни фарқлай оладиган инсонлар бўлиб етишишида олиб бораётган тарбиявий ишларимизни янада кучайтириш;
энг ривожланган давлатлар амалиётидан келиб чиқиб, турли носоғлом ғояларга қарши ҳаракат

тизимининг ҳуқуқий асосларини янада мустаҳкамлаш;
бугунги шиддат билан ривожланиб бораётган соҳага оид қонунчиликни ҳам шунга мутаносиб равишда такомиллаштириб бориш;
ёшлар тарбиясига мутасадди бўлган барча марказий ва маҳаллий ташкилот ва муассасалар, фуқаролик жамияти институтлари вакиллари бу борадаги фикр-мулоҳазаларини билиш ҳамда ёш авлоднинг ахборот олишга бўлган ҳуқуқларини кенг миқёсда рўёбга чиқариш, уларни маънавий таҳдидлардан ҳимоялаш, миллий қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялашдаги масъулиятини оширишни давр тақозо этмоқда.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 8 сентябрдаги “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонунни <https://lex.uz/docs/3333797>.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 14 сентябрдаги 406-сонли “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонунни. <https://lex.uz/docs/3026246>
3. Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 29 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонунни. <https://lex.uz/docs/1685726?twolang=1>
4. Айдарбек Тулепов. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. – Т.: Movarounnahr, 2015. – Б. 112–13.
5. Каримбеков Қ. Ғоявий-маънавий таҳдидлар ва “Оммавий маданият” хавфи. Маънавиятимизга таҳдид – келажакка таҳдид. –Т., 2011. – Б.169.
6. Ғаффоров А. Тақлидий эмас, танқидий ёндашмоқ зарур. – Т.: “Миллий тикланиш”. 2010. – Б.4.
7. Дўстмуҳаммад Х. Оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришнинг демократик андозалари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2005. – Б.25.
8. Маджидова Д.А., Азизов М.А. Замонавий авлод маънавий, ахлоқий қиёфасининг шаклланишига “оммавий маданият”нинг таъсири.//Болаларни маънавий ва жисмоний ривожланишида ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг долзарб масалалари республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. –Т., 2017. – Б.33.
9. Хуршид Дўстмуҳаммад. Оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришнинг демократик андозалари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2005. – Б.24–25.